

Toini-Inkeri Kaukonen

1913–1994

Joulukuun 17. päivänä 1994 kuoli Helsingissä kodissaan professori h.c., fil.tri Toini-Inkeri Kaukonen, o.s. Niemimaa. Hän oli vielä joulukuun alussa toimittanut Avotakka-lehteen suomalaisia joulutapoja käsittelevän artikkelin »Juhlamielillä Tuomaasta Nuuttiin». Tämä aihe oli tekijälle mieluisa, ja populaariartikkelinakin asiapitoinen teksti kiteyttää Toini-Inkeri Kaukosen näkemystä kulttuurista ja perinteestä alituisena omaksumis- ja muokkaamisprosessina. Kansatieteilijänä häntä voidaan pitää Suomen viimeisenä puhtaana diffusionistina, kulttuurielementtien alkuperän, historian ja levinneisyyden tutkijana.

Jo varhaisessa väitöskirjassaan »Pellavan ja hampun viljely ja muokkaus Suomessa» (1946, esitetty prof. Albert Hämäläisen johdolla) tekijä käytti hyväkseen Ruotsista opiskeluaikanaan saamia vaikutteita eli Wörter und Sachen -menetelmää sekä kartografian näkemystä kansankulttuurista etenkin alueellisena ilmiönä. Vanhan maakuntajaon merkitys ja regionaalinen omaleimaisuus ovat Kaukosen kirjoissa alati tutkimuksen selvittämis- ja selittämistehtäviä. Vuosi Ruotsissa sodan aikana, Sigurd Erixonin oppilaana, teki vaikutuksen häneen ja hän säilytti suhteensa Ruotsin kansatieteilijöihin, toimien mm. vastaväittäjänä Tukholmassa. Pohjoismainen yhteistyö ja kielitaito oli hänelle ponnistuksen arvoinen asia. Väitöskirjan analyysiosassa korostui kuitenkin myös tekijän kiinnostus ilmiöiden, kuten työtapojen funktioon ja niiden suhteeseen luonnonympäristöön; siinä mielessä tutkimuksessa on nähtävissä »ekologinen» aspekti jo ennen kuin siitä tuli muotia.

Väitelttyään Toini-Inkeri Kaukonen sai ansiotyötä Maataloushallituksen kotiteollisuustarkastajana, ja hän perehtyi vuosikymmenen ajan mm. alan ammattikouluihin, tuntien myös kotiteollisuusaatteen historian ja aiheeseen liittyvät kokoelmat. Hän oli jo vuosina 1941–44 toiminut Kotiteollisuuden keskusliiton sihteerinä; myöhemmin hän oli myös liiton varapuheenjohtajana. Hänen kiinnostuksensa kohdistui yhä enemmän tekstiiliperinteeseen. Muinaistieteellisen toimikunnan amanuenssina vuodesta 1956 alkaen hänen työpaikakseen tuli Kansallismuseo, ja hän jatkoi työtään kansatieteen parissa, ensin amanuenssina vuosina 1956–61, sitten intendenttinä ja Seurasaaren ulkomuseon hoitajana 1962–72, Museoviraston intendenttinä 1972–75 ja lopuksi Kansallismuseon osastonjohtajana 1976–78. Professorin virkaan pätevytyneenä (jo 1966) hän toimi viransijaisena Helsingin Yliopistossa 1970-luvulla ja hänelle myönnettiin professorin arvonimi 1983.

Tullessaan Kansallismuseoon Kaukonen sai tilaisuuden omistautua tehokkaasti perinne- ja esinekeräykseen sekä tutkimukseen. Hän oli mukana luomassa Seurasaari-säätiön ja Kansallismuseon yhteistä keruuarkesta, laati lukuisia kyselyjä Seurasaari-kyselylehteen sekä käsitteli keruukilpailujen tuloksia useassa artikkelissa. Hänen ja vastaajien välillä syntyi lämmin suhde: avoimena, humoristisena ja ihmisistä kiinnostuneena keräilijänä Toini-Inkeri Kaukonen onnistui kenttätyössään luomaan luottamukselliset välit paikallisväestöön. Seurasaari-kyselyn pohjalta syntyi hänen tutkimuksensa kansanomaisista vuodevaatteista, »Alusvaipat eli villalakanat» (1961), jota seurasi toinen tekstiiliperinteen kartoitus »Suomen kansanomaiset nauhat» 1965. Suomen Museo ja Finskt Museum tarjosivat Kaukoselle oikean foorumin monen tekstiili-aiheen selvittämiseen. Hänen kirjoituksissaan ilmenee perusteellinen esineen ja tekniikan tuntemus, kansanperinteen kytkeminen historialliseen aineistoon sekä kulttuurin muutoksen analysointi. (Hänen bibliografiansa on julkaistu Suomen Museossa 1993.)

Toini-Inkeri Kaukonen vastasi Seurasaaren ulkomuseon kehityksestä kymmenen vuoden ajan, 1962–72. Hänen toimestaan saareen siirrettiin mm. Kainuun Hallan ja Savon Rieskan taloryhmät. Hän osallistui myös Euroopan ulkomuseoiden johtajien kokouksiin perehtyen mm. Saksan ja Unkarin ulkomuseoihin. Puolisonsa, Kalevalatutkija Väinö Kaukosen kautta hän tutustui ent. Neuvostoliiton museoihin ja oli Suomen ja Neuvostoliiton välisen tieteellisen yhteistoimintakomitean kansatieteen jaoston jäsen.

Kotiseutu-lehti oli Toini-Inkeri Kaukosen toinen julkaisukanava. Siinä ilmestyivät mm. hänen urauurtavat tutkimuksensa kansanpuku- ja kansallispuku-ilmiöistä. Tekstiilien tutkimus sai 1970-luvulla parikseen pukututkimuksen. Kaukonen laati tutkielmia kansallispukuharrastuksen taustaksi ja syvensi Suomen pukuhistoriaa kansanpukuaineeksella. Hän myös suunnitteli Kansallismuseon kokoelmien pohjalta useampia uusia kansallispukuja. Suomalaisen Kansantanssin Ystävien pyynnöstä hän ryhtyi 1960-luvulla keräämään aineistoa laajempaa kansallispukukirjaa varten, mutta työ jäi silloin kesken. Kalevalaisten naisten liiton jäsenenä, myöhemmin puheenjohtajana (1979–84), hän oli perehtynyt kansankulttuurin vaalimisen pragmaattisiin ongelmiin ja mahdollisuuksiin. Olihan hän joutunut »pukemaan» väkeä vanhakantaisesti Kansallismuseon satakuntalaista kirkkoveneperinnettä kuvaavaa filmiä varten. Kun Suomen kansallispukuneuvosto ja Kansallispukuraati aloittivat toimintansa 1979, oli itsestään selvää että Toini-Inkeri Kaukonen kuului niiden asiantuntijaelimeen. Raati arvosti suuresti hänen tietojaan museokokoelmista, kansanomaisesta pukuperinteestä ja kansallispukuliikkeen eri vaiheista. Vuonna 1985 ilmestyi, pitkän työn ja suuren ponnistuksen ansiosta, hänen magnum opuksensa »Suomalaiset kansanpuvut ja kan-

sallispuvut». Kirja on tekijänsä sekä tietouden että tutkimusmetodin synteesi. Entistä enemmän Kaukonen ottaa nyt huomioon vaatteiden funktionaalisen aspektin sekä pukeutumiskulttuurin merkityksellisen ja symbolisen ulottuvuuden. Täten hän näkee myös kansallispukuharrastuksen historian tasavertaisena tutkimuskohteena; olihan hänen oma toimintansa osa sitä, olihan hän jatkanut Theodor Schvindtin, U.T.Sireliuksen ja Tyyni Vahterin saralla. Kirjaan kuuluva kansallispukumallien historiaa käsittelevä liiteosa sisältää ensiarvoista perustutkimusta.

Opettajana, luennoitsijana, Toini-Inkeri Kaukonen oli innostava ja oppilaitaan kannustava. Hän toimi Helsingin Yliopiston kansatieteen dosenttina 1963–80. Opettajakodissa syntyneenä ja jo tyttönä välillä aitinsa »tuuraajana» kansakoululuokassa toimineena hän koki kansansivistysihanteen sydäntään lähellä olevaksi. Suomen kielen ja kulttuurin vaaliminen, myös tieteellisten julkaisujen kieliasussa, oli tekijälle kunnia-asia, sulkematta silti pois kansainvälisiä kontakteja. Aivan viimeisinä elinaikoinaan Toini-Inkeri Kaukonen antoi allekirjoittaneelle julkaistavaksi käsikirjoituksensa suomalaisen riepumaton vaiheista. Hänen mielensä oli iloinen, hän oli vielä kerran kantanut kortensa kansankulttuurin tiedon ja tuntemuksen rikkaaseen kekkoon. Tutkimus kuten itse elämäkin tulisivat jatkumaan.

*

Toini-Inkeri Kaukonen syntyi 14.7.1913 Tampereella, kirjoitti ylioppilaaksi 1933 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1938. Hänen vanhempansa olivat kansakoulunopettajat Edvard Niemimaa ja Aino Matilda Haapanen. Hän oli Suomen kansatieteilijöiden Ethnos-yhdistyksen perustajajäsen ja sen ensimmäinen puheenjohtaja 1972–74. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen työjäseneksi hänet valittiin 1964.

Bo Lönnqvist